

заходів, взаємний обмін інформацією на проміжних нарадах під керівництвом слідчого, своєчасне внесення коректив у план роботи СОГ.

Список літератури: 1. Стрекалов Є.Ф., Пансвін О.С. Практика розгляду судами кримінальних справ, пов'язаних з діяльністю довірчих, страхових товариств та комерційних банків. – Коментар судової практики в кримінальних та адміністративних справах. Постанови Пленуму Верховного Суду України (1995-1997) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1998. № 1.

Надійшла до редколегії 10.12.02

В.Б. КАЛИНОВСЬКИЙ, Г.М. ШТАНЬКО

НОВІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ БОРОТЬБИ З КОНТРАБАНДОЮ НАРКОТИКІВ

Контрабанда як незаконне переміщення товару через кордон існує з моменту виникнення торгівлі та введення мита, різного роду обмежень на його ввіз та розповсюдження. Мотивами контрабанди можуть бути прагнення до наживи, підрив економіки та політичних основ існуючої держави.

Форми та засоби проникнення товару на внутрішній ринок різні і певною мірою вони визначаються видом товару, обсягом поставок, ступенем контролювання зони, через яку здійснюється проникнення, віддаленістю переміщення товару. Однак в усіх випадках контрабанди можна говорити про загальні принципи її організації.

Товар на своєму шляху від виробника до споживача зазнає втрат, до яких можна віднести його псування, вилучення органами влади, викрадення та цілий ряд інших причин, що складає коефіцієнт економічності, який впливає на остаточний прибуток. Різниця між затратами на виробництво та прибутком від реалізації товару повинна повністю покривати витрати транспортування від виробника до споживача. У даних умовах найбільш значущою складовою є ступінь ризику. Втрати у разі конфіскації впливають на зростання ціни успішно доставленого товару. Однак зростання ціни різко знижує число споживачів і призводить до нерентабельності контрабанди. Як метод попередження втрат вишукуються обхідні шляхи, суттєво збільшуються затрати на перевезення та доставлення товару до місця призначення. В цьому випадку також існує певне збільшення затрат, після яких контрабанда стає не вигідною. Найбільшою втратою економіки контрабанди завдається при ліквідації товару на останньому етапі його доставки, оскільки при цьому здійснені повні затрати, які не можуть бути компенсовані продажем вилученого товару.

Таким чином, однією з складових контрабанди є максимальна її анонімність. Транспортування товару можливе повітряним, водним, залізничним, автомобільним транспортом та пішки. Сучасні технічні досягнення та висока винахідливість в організації контрабандних транспортувань

дозволяє різко підвищити їх прихованість (анонімність). Практично, без спеціальної інформації про маршрут і спосіб перевезення знайти вантаж вдається вкрай рідко.

Другою складовою успішного процвітання контрабанди є попит або потреба в товарі. Швидкість його реалізації та поява нового попиту визначає таку характеристику як швидкість використання. Збільшення швидкості використання потребує зростання потоку. Однак у цьому випадку важливою складовою є рівень задоволення споживача тіншового ринку. По мірі зниження попиту з'являється надлишок нереалізованого товару, який необхідно зберігати, при цьому виникають додаткові витрати, внаслідок чого необхідно знижувати вартість самого товару. Суттєвим показником для успішної реалізації контрабандного товару є число споживачів або кількісна наповненість ринку [1, с.10-17].

Таким чином, на ефективність контрабандної діяльності впливають такі фактори: швидкість використання; рівень задоволеності попиту або «насиченості» споживача; концентрація або чисельність споживачів; коефіцієнт економічності реалізації. Перші три характеристики потребують регуляції потоку товару для досягнення максимальної ефективності роботи чорного ринку. Четверта характеристика дозволяє при встановленому оптимальному потоці досягти підвищення ефективності роботи.

Відповідно, для ефективної дезорганізації контрабандної діяльності необхідно знижувати коефіцієнт ефективності використання потоку контрабанди, що досягається за рахунок ускладнення надходження товару та його конфіскації на шляху слідування до споживача; зменшення попиту за рахунок виявлення наркоманів та контролю місць придбання наркотичних речовин, зниження притоку нових споживачів [2, с.48-51].

Ці фактори, які знижують ефективність контрабандної торгівлі, не рівнозначні по забезпеченню кінцевого результату та затрат, які необхідні на їх здійснення. Накопичування статистичних даних та їх обробка з метою визначення необхідної стратегії поведінки потребує багато часу, отримані результати не завжди можна зіставити. Однак при всій складності даної проблеми її рішення має обґрунтований математичний апарат, який ґрунтується на системі рівнянь проточного культиватору та рівнянь Вальтера-Лотка і знаходить своє успішне використання при вирішенні завдань, пов'язаних з транспортними перевезеннями. Його ж можна використовувати у боротьбі з контрабандними транспортуваннями [3, с.121-126].

Спочатку теорія «проточних» систем знайшла своє використання в описуванні біологічних процесів. У 1950 р. одночасно Моно у Франції, Новиков і Сцилард в США знайшли вирішення задачі, яка описує ріст мікроорганізмів у проточній системі. Цей метод отримав назву проточного хемостата. У подальшому його широко вживали в оптимізації товарних та пасажирських перевезень на залізниці і на транспорті в цілому.

Використання цього методу, при наявності емпіричних даних для описування контрабандних перевезень, дозволить встановити цілу низку фактів, які складно отримати. Більш того, модель проточної системи дає можливість проаналізувати весь процес у його динаміці та визначити найбільш уразливі місця та цілеспрямовано спланувати свої зусилля для послаблення ефективності контрабандного перевезення товару.

Доцільність використання цього методу визначається успішним його застосуванням у вирішенні аналогічних транспортних завдань. Контрабанда наркотичних речовин формувалась протягом трьохсот років. З 1600 р. Ост-індійська компанія субсидювалась державою та активно підпорядковувала собі всю англо-азіатську торгівлю, включаючи й торгівлю опіумом.

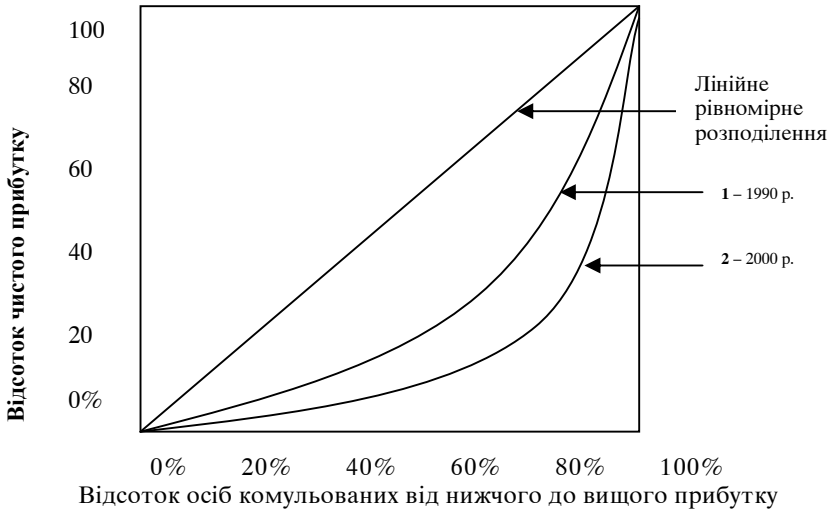
У кінці XVIII ст. після підпорядкування собі виробництва опіуму в Бенгалії почалась активна контрабандна торгівля наркотиками. Зростання наркоманії у результаті використання наркотичних речовин набуває небезпечного характеру. На початку XX ст. боротьба з неконтрольованим використанням наркотиків набуває міжнародного характеру. Однак її ефективність залишається недостатньою не тільки для викорінення контрабандної торгівлі, а навіть для припинення її зростання [4, с.4-6].

Успіх протистояння незаконному розповсюдженню наркотиків багато в чому визначається повнотою знань про контрабанду як невід'ємну частину цілісного процесу незаконного обігу наркотичних речовин. Підпорядковуючись загальним принципам організації незаконного обігу товарів, незаконний обіг наркотичних речовин також має складну структуру дольової участі в загальному процесі контрабанди від високоорганізованих груп до індивідуальних контрабандистів. Певно, в загальному обігу їх значущість суттєво відрізняється, і для розподілення сил організації боротьби з контрабандою наркотиків важливо знати структуру такого розподілення. Маючи емпіричні дані за останні роки по вилученню наркотиків, числу зареєстрованих наркоманів, встановлених прибутків окремих наркоторговців, можна на підставі використання закономірності Лоренца і Цаффа-Парето отримати достатню картину явища, яке спостерігається [5, с.71].

У динаміці свого розвитку існуюча структура опановує попередній ступінь, створюючи на його базі більш складну організацію контрабанди. Відбувається послідовна диференціація функцій, створюються спеціальні органи координації. Цей процес дозволяє значно збільшити прибуток і суттєво вплинути на перерозподіл отриманого прибутку. Відбувається процес монополізації ринку з встановленням суворого розподілення сфер впливу та ролі поведінки. При вивченні загальної структури відношення прибутку від незаконного обігу наркотиків та їх розподілення у осіб, які займаються контрабандою наркотиків, відмічається тенденція акумуляції основного капіталу у незначної групи осіб. Так, порівняно з 1990 р. в 2000 р. відбулася зміна коефіцієнта концентрації капіталу у руках

не більш ніж 5% осіб, які беруть участь у наркобізнесі, що відображено на графіку.

Як видно з наведеного графіка, у 1990 р. 50% осіб, які брали участь у наркобізнесі, належало 20% від чистого прибутку, а 20% вищої еліти належало 50%. В 2000 р. 50% вже належало тільки 10% від загального прибутку,

1, 2 – Крива Лоренца. Кумулятивне відсоткове розподілення осіб за чистим прибутком від незаконної торгівлі наркотиками (за статистичними даними).

а також 20% вже належало 60% прибутку, з них вищій еліті, яка складає 5%, – 20% від всього прибутку.

Фактично коефіцієнт зміщення прибутку за 10 років змінився від 2 до 2,5 у бік концентрації капіталу та його монополізації [6, с.264].

Цей факт необхідно враховувати в аналізі потоку контрабанди та розподілення наркотичних речовин в тіншовому ринку збуту. Розподілення обсягу збуту повинне бути адекватним попиту, і при нерівномірному розподіленні прибутків на одному і тому ж ринку дрібні торговці були б повністю витиснуті. Маючи ієрархічну піраміду підпорядкування, кожний рівень може реалізувати тільки певний обсяг товару і тільки на своїй території.

Наркомани як частина ринку збуту становлять останню сходинку реалізації наркотичних речовин. Ця частина ринку також має суворо розподілені сфери впливу як за видами реалізації наркотичних речовин, так і за належністю до певних кланів. Із всієї структури ринку збуту наркотиків наркомани як частина споживачів загального потоку є найменш стабільними по вживанню наркотичних речовин в силу їх фізичного вибування,

міграції, появи нової клієнтури, які визначають менший попит, ніж наркомани зі стажем. Крім цього, необхідно враховувати видову конкуренцію наркотичних речовин та її вплив на реалізацію товару.

Зважаючи на те, що тільки близько сорока років почалась активна заборона наркотичних добавок у сфері тютюнового, алкогольного, харчового та косметичного виробництва, а досвід їх використання складає тисячоліття, то можна вважати, що цей ринок став тіншовим і знаходить свою реалізацію через систему розважальних закладів, де пряме контролювання збуту різко ускладнюється. Саме ці ринки збуту формують майбутніх наркоманів, які поповнюють другорядний ринок попиту.

Не менше поповнення у армію наркоманів вносять локальні військові конфлікти, які завжди супроводжуються активним використанням наркотичних речовин. Армія наркоманів поповнюється і в результаті медичної практики, коли у процесі лікування відбувається звикання до наркотичних препаратів.

Таким чином, розглядаючи контрабанду як потік у системі організованої злочинної торгівлі наркотичними речовинами, необхідно більш точно знати структуру цього потоку та місця його споживання, контингент відповідного ринку. Це дозволить скласти картину дольового розподілу обігу капіталу від незаконної торгівлі наркотичними речовинами та визначити адекватні методи боротьби щодо різних рівнів цілісної системи незаконного обігу наркотичних речовин.

Останнім часом відбувається певна реструктуризація ринку наркотиків. Змінюється значущість контрабанди і певну частину товару замінюють ввезенням нових технологій та створенням виробництва на місцях. Цьому особливо сприяє поява на ринку незаконного обігу наркотиків синтетичних препаратів, що мають суттєві переваги за своєю дією над натуральними наркотичними речовинами. Перерозподіл їх дольового значення в обороті створює конкуренцію на ринку збуту, спрямовану на часткове витіснення традиційних наркотичних речовин. Такий процес є природним і може бути достатньо точно спрогнозований на підставі моделей, які відображають внутрішньовидову конкуренцію товарів на ринках збуту.

Аналіз цих процесів та застосування сучасних методів їх моделювання з метою прогнозу подій, які відбуваються, значною мірою підвищує ефективність боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин. Цей підхід все частіше буде знаходити своє використання в координації традиційного методу боротьби з контрабандою.

Список літератури: 1. Организация Объединённых Наций А/СОНЕ. 187/4. Десятый конгресс Организации Объединённых Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Вена, 2000. 2. Кошнова А.И. Основы борьбы с организованной преступностью. М., 1996. 3. Музика А.А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів. К., 1998. 4. Лунев В.В. Преступность XX века. Мировой криминологический анализ. М., 1997. 5. Петров В.М. Математика и социальные процессы. М., 1980. 6. Боярский А.Я., Громько Г.Л. Общая статистика. М., 1985.

Надійшла до редколегії 08.04.03